

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Теоретична соціологія XXI століття

Шифр та назва спеціальності
054 - Соціологія

Інститут
ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Соціологічне забезпечення економічної діяльності

Кафедра
Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти
Магістр

Тип дисципліни
Спеціальна (фахова), обов'язкова

Семестр
1

Мова викладання
Українська, англійська

Викладачі, розробники

Шанідзе Надія Олександрівна

nashanidze@ukr.net

Кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології і публічного управління.

Авторка понад 60 наукових і навчально-методичних публікацій.

Провідна лекторка з курсів «Соціологія управління», «Крос-культурні комунікації» «Соціологія мови», «Соціологія особистості та девіантної поведінки», "Методологія та методи роботи з персоналом", "Філософія економічної діяльності"

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](https://web.kpi.kharkov.ua/sp/)

Загальна інформація

Анотація

Курс охоплює питання, пов'язані з теоретичними напрямками сучасної соціології, зокрема соціології постмодерну. Під час його вивчення студенти знайомляться з теоретичними підходами, що визначили парадигмальне обличчя соціології другої половини ХХ століття та перших десятирічь ХХІ. Особливу увагу під час вивчення курсу приділяють ознайомленню з оригінальними творами, студенти навчаються працювати з науковими текстами, реферувати, підбирати літературу, висловлювати власні думки.

Мета та цілі дисципліни

Мета дисципліни: ознайомлення майбутніх фахівців з соціології з головними теоретичними парадигмами, школами і напрямками соціологічної рефлексії сучасної соціальної реальності, ідеями видатних соціологів останньої чверті 20-го сторіччя – першої чверті 21-го століття.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації, курсова робота. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

СК01. Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.

СК02. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.

СК03. Здатність проектувати і виконувати соціологічні дослідження, розробляти й обґрунтовувати їхню методологію.

СК04. Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень

Результати навчання

ПРО1. Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.

ПРО2. Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки.

ПРО6. Вільно спілкуватись усно і письмово українською мовою та однією з іноземних мов при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій у сфері соціології та суміжних наук у тому числі в контексті співпраці з європейськими та євроатлантичними інституціями.

ПРО8 Зрозуміло і недвозначно доносити знання, власні висновки та аргументацію з питань соціології та суміжних галузей знань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПРО9. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 150 год. (5 кредитів ECTS): лекції – 32 год., практичні заняття – 32 год., самостійна робота – 86 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

"Історія соціології", "Сучасні соціологічні теорії", "Загальна соціологія"

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Під час викладання курсу застосовуються мультимедійні засоби, індивідуальна проектна і командна робота. Студенти знайомляться, перш за все, із першоджерелами сучасної соціологічної думки, вчаться працювати із науковими текстами, електронними бібліотеками. На практичних заняттях застосовується проектний підхід, заплановано самостійну проектну роботу з аналізу твору із наданого списку.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

ТЕМА 1. Соціологія постмодерну як віддзеркалення соціально-культурної динаміки.

Типологія суспільств та місце в ній періоду постмодерну. Характеристика постмодерного періоду та його специфічні риси. Змістовні риси суспільства з ознаками належності до постіндустріального (постмодерного). Основні аспекти ситуації постмодерну - політичний, соціальний, культурний та економічний.

ТЕМА 2. Модерн як попередній етап соціального розвитку та підґрунтя періоду постмодерну.

Періодизація модерну як етапу суспільного розвитку. Модерн як актуальна сучасність. Риси радикального модерну. Характеристика періоду радикального модерну. Плюралізм соціологічних поглядів на ситуації переростання модерну в постмодерн. Глобалізація суспільного простору у модерний період. Зростання динамічного чинника у розвитку суспільства. Ризики суспільного розвитку в період модерну.

ТЕМА 3. Типологія соціологічних теорій постмодерну та його основна проблематика.

Критеріальні засади для виокремлення певних типів теоретичного осмислення соціального феномену постмодерну. Типологія постмодерністських теорій у соціології. Основні відмінності теоретичних позицій “типових постмодерністів” від “постмодерних маніфестантів” та “антімодерних деконструктивістів” й “тематичних концептуалістів”. Постструктуралізм як універсальна ознака належності до постмодернізму.

Соціологічна змістовність як індикатор постмодерністської приналежності. Специфіка соціологічного теоретизування в умовах постмодерну.

Основні проблеми періоду постмодерну та можливості їх вирішення зусиллями соціологічної науки.

ТЕМА 4. Декларація постмодерну в працях Ж.Ф. Ліотара

Стан постмодерну за Жаном-Франсуа Ліотаром як криза метанарративів. Загальні риси теоретичних напрацювань Ж.Ф. Ліотара. Метанарративи та їх різновиди. Місце освітянської проблематики у теоретичних напрацюваннях Ж. Ф. Ліотара. Теоретична модель сучасної вищої школи.

ТЕМА 5. Постструктуралізм М.Фуко та деконструктивізм Ж.Дерріда.

Постструктуралізм Мішеля Фуко як інтелектуальна передумова постмодерністських концепцій. Історичне підсвідоме. Зміст та значення ідеї М. Фуко про “генеалогію сили”.

Жак Дерріда – засновник напрямку деконструктивізму в сучасній соціальній науці. Сутність деконструктивізму за Ж.Дерідою. Соціальне та політичне підсвідоме в наукових розробках Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі. Типи філософів від древності до сучасності: бачення Жилия Дельоза.

ТЕМА 6. Футурологічний напрям постмодерна в доробках Дж. Нейсбітта.

“Мегатренди” Джона Нейсбітта - основні напрями розвитку сучасного суспільства. Прогнози майбутнього, як реалізація мегатрендів суспільного розвитку. Зміст поняття “інформаційна економіка” за Дж. Нейсбіттом. Управлінські моделі, що забезпечують переваги у контексті мегатрендів Дж. Нейсбітта. Роль держави у забезпеченні переходу до інформаційного суспільства.

ТЕМА 7. Суспільство “третьої хвилі” Е. Тоффлера – розвиток футурологічної тенденції у соціології постмодерну.

Е.Тоффлер про зверхіндустріальне суспільство та роль знання в ньому. Суспільство “третьої хвилі” – інформаційне суспільство. Роль знання в сучасному суспільстві. Наслідки та прояви приходу “третьої хвилі” цивілізаційних змін. Зміни в уявленнях про власність в “інформаційну” епоху. Основні положення Е. Тоффлера щодо проблеми влади у суспільстві.

ТЕМА 8. Управління та світовий порядок у 21 сторіччі: концепція сильної держави Ф. Фукуями.

Актуальність проблеми сильної держави у сучасний період суспільного розвитку. Основні аспекти сучасної державності за Фукуямою. Проявлення ознак державності у слабких державах та шляхи їх подолання. Компетенції державних органів у сильних та слабких державах. Децентралізація влади у суспільстві як інструмент громадського адміністрування. Форми процесів децентралізації в українському суспільстві.

ТЕМА 9. Постмодерністські погляди на суспільство Жана Бодріяра.

«Антисоціальна» теорія Жана Бодріяра. “Кінець соціального”. Симуляри як феномен сучасного суспільно життя. Їх сутність та зміст. Симуляції у сучасному суспільстві. Стратифікація у суспільстві споживачів. Символіка обміну як підстава для виокремлення Ж. Бодріяром цивілізаційних стадій в історії людства. Використання симулякрів та симуляцій у сучасній соціальній практиці. Реальність феноменів українських симулякрів.

ТЕМА 10. Постмодерністські погляди А. Турена на суспільство та конфлікти в ньому.

“Програмоване суспільство” за А. Туреном, відмінні риси програмованого суспільства від капіталістичного індустріалізованого суспільства. Основні складові конфліктного спектру сучасного суспільства. Зміст головного соціального конфлікту у постіндустріальному суспільстві за А. Туреном. Перспективи розуміння соціального конфлікту у сучасному суспільстві.

ТЕМА 11. Постмодерністські підходи Зігмунта Баумана та Іммануїла Валлестайна до дослідження проблем суспільного розвитку.

Основні риси постмодерну за З. Бауманом, поняття “ментальності” як базове для визначення відмінності модерну та постмодерну. Бачення моралі у суспільстві постмодерну за З. Бауманом. Віддзеркалення сучасності у постмодерних концептах І. Валлестайна. Світ-системний аналіз І. Валлестайна: умови його застосування для діагностики стану суспільства та оточуючого середовища.

ТЕМА 12. Теорії глобального розвитку. Ульріх Бек про суспільство “ризиків”.

Глобалістика як соціальна проблема. Теорія суспільства “ризиків” У. Бека. Можливість екстраполяції ідей У. Бека на процеси дослідження проблем розвитку українського суспільства. “Метаморфозис” за Ульріхом Беком, як приховані побічні ефекти від глобальних ризиків. Соціальний метаболізм як глобальний ризик та “продукування нової реальності” за рахунок посилення ефектів міграції у світі.

Теми практичних занять

ТЕМА 1. Соціологія постмодерну як віддзеркалення соціально-культурної динаміки

Основні типи суспільств. Критерії типізації. Специфіка постмодерного періоду розвитку соціологічного знання. Риси суспільства з ознаками належності до постіндустріального (постмодерного). Періодизація модерну як етапу суспільного розвитку. Метaparadигми періоду модерну. Інтерпретативна, інтегральна, рефлексивна. Погляди Е. Гідденса на головні риси радикальної фази модерну

ТЕМА 2. Модерн як попередній етап соціального розвитку та підґрунтя періоду постмодерну.

Періодизація модерну як етапу суспільного розвитку. Модерн як актуальна сучасність. Риси радикального модерну. Характеристика періоду радикального модерну. Плюралізм соціологічних поглядів на ситуації переростання модерну в посмодерн. Глобалізація суспільного простору у модерний період. Зростання динамічного чинника у розвитку суспільства. Ризики суспільного розвитку в період модерну.

ТЕМА 3. Типологія соціологічних теорій постмодерну та його основна проблематика.

Критерії типізації зразків теоретичного осмислення соціологами суспільної реальності постмодерну. Нове соціологічне знання як відповідь на виклики сьогодення. Специфічні риси нових соціологічних конструктів в умовах постмодерну.

ТЕМА 4. Декларація постмодерну в працях Ж.Ф. Ліотара

Стан постмодерну за Жаном-Франсуа Ліотаром як криза метанарративів, місце освітньої проблематики у теоретичних пошуках Ж.Ф. Ліотара.

ТЕМА 5. Постструктуралізм М. Фуко та деконструктивізм Ж. Дерріди

Інтелектуальне коріння постмодерністських соціологічних концепцій: постструктуралізм Мішеля Фуко. Жак Дерріда – засновник напрямку деконструктивізму в сучасній соціальній науці. Соціальне та політичне підсвідоме в наукових розробках Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі.

ТЕМА 6. Футурологічний напрям постмодерну в доробках Дж. Нейсбітта

Прогнози майбутнього, як реалізація мегатрендів суспільного розвитку. Сучасне суспільство як незавершений перехід від індустріального до інформаційного суспільства, роль держави у забезпеченні переходу до інформаційного суспільства.

ТЕМА 7. Суспільство “третьої хвилі” Е. Тоффлера – розвиток футурологічної тенденції у соціології постмодерну.

Розуміння Е. Тоффлером “зверхіндустріального” суспільства. Суспільство “третьої хвилі” – інформаційне суспільство. Роль знання в сучасному суспільстві. Наслідки та прояви приходу “третьої хвилі” цивілізаційних змін. Зміни в уявленнях про власність в “інформаційну” епоху. Основні положення Е. Тоффлера щодо проблеми влади у суспільстві.

ТЕМА 8. Управління та світовий порядок у 21 сторіччі: концепція сильної держави Ф. Фукуями.
Актуальність проблеми сильної держави у сучасний період суспільного розвитку. Основні аспекти сучасної державності за Фукуямою. Проявлення ознак державності у слабких державах та шляхи їх подолання. Компетенції державних органів у сильних та слабких державах. Децентралізація влади у суспільстві як інструмент громадського адміністрування. Форми процесів децентралізації в українському суспільстві.

ТЕМА 9. Постмодерністські погляди на суспільство Жана Бодрієра.
«Антисоціальна» теорія Жана Бодрієра, симюляри як феномен сучасного суспільно життя. Їх сутність та зміст. Соціальне замовлення на тотальну симуляції або штучне відродження реальності.

ТЕМА 10. Постмодерністські погляди А. Турена на суспільство та конфлікти в ньому.
Постіндустріальне суспільство очима Алена Турена. Основні складові конфліктного спектру сучасного суспільства. Відповідь на виклики постмодерного періоду розвитку суспільства шляхом “соціологізації” природничого та гуманітарного знання.

ТЕМА 11. Постмодерністські підходи Зігмунта Баумана та Іммануїла Валлестайна до дослідження проблем суспільного розвитку.

Основні риси постмодерну за З. Бауманом, поняття “ментальності” як базове для визначення відмінності модерну та постмодерну. Бачення моралі у суспільстві постмодерну за З. Бауманом. Віддзеркалення сучасності у постмодерних концептах І. Валлестайна. Світ-системний аналіз І. Валлестайна: умови його застосування для діагностики стану суспільства та оточуючого середовища.

ТЕМА 12. Теорії глобального розвитку. Ульріх Бек про суспільство “ризиків”.

Глобалістика як соціальна проблема. Теорія суспільства “ризиків” У. Бека. Можливість екстраполяції ідей У. Бека на процеси дослідження проблем розвитку українського суспільства. “Метаморфозис” за Ульріхом Беком, як приховані побічні ефекти від глобальних ризиків. Соціальний метаболізм як глобальний ризик та “продукування нової реальності” за рахунок посилення ефектів міграції у світі.

Теми лабораторних робіт

Лабораторних робіт не заплановано.

Самостійна робота

За результатами вивчення курсу студенти захищають курсову роботу, яка спрямована на глибоке ознайомлення із сучасними соціологічними теоріями та напрямками досліджень в Україні і світі, формування навичок опрацювання наукових текстів, створення власної наукової позиції щодо існуючих соціологічних парадигм.

Також, під час ознайомлення із першоджерелами студентам пропонується написання есе, яке подається в письмовій формі.

Також пропонується підготувати тези доповіді на конференцію та індивідуальні виступи за темами курсу

Література та навчальні матеріали

- 1 Франкел Б Постіндустріальні утопісти / Б. Франкел; Пер. з англ. О. Юдіна. – Київ: Ніка-Центр, 2005. – 304 с.
- 2 Тарасова О. А. У. Бек і Е. Гідденс про суспільство ризику / О. А. Тарасова, Л. С. Черноус // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. праць / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2019. – Вип. 83. – С. 53-58.
- 3 Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття. 2-те вид.. – К.: Форс Україна, 2019. – 416с.
- 4 Харарі Ю. Н. Людина розумна. 2-те вид., BookChef, 2019, 544с.

- 5 Мельніков А. С., Яценко М. А. Сучасні соціологічні теорії: навчально-методичні рекомендації для студентів магістерського рівня спеціальності «Соціологія» / А. С. Мельніков, М. А. Яценко. – Одеса : Фенікс, 2018. – 26 с.
- 6 ThePostmodernismReader: FoundationalTexts / M. Drolet. – LondonandNewYork : Routledge, 2004. – 332 p.
- 7 Bauman Z. IntimationsofPostmodernity. – London: Routledge, 1992. – 187 p.
- 8 Parsons T. TheSocialSystem. – London : Routledge, 1951. – 241 p.
- 9 Fromm E. Espoir et revolution / E. Fromm. – P. Stock, 1970. – 180 p.;
- 10 Фуко М. Наглядати і карати. Народження в'язниці / М. Фуко. – К. : Основи, 1998. – 392 с.
- 11 Пікер П. Сам як інший / П. Пікер. – К. : Дух і літера, 2002. – 450 с.
- 12 Леш С. Соціологія постмодернізму / С. Леш. – К.: Основи, 2003. – 285 с.
- 13 Дельоз Ж. Капіталізм і шизофренія. Анти-Едип / Ж. Дельоз, Ф. Гваттари. – К.: Карма-Сіно,1996. – 384 с.
- 14 Бауман З. Соціологічна теорія постмодерну / З. Бауман // Людина та суспільство : хрестоматія. – К.: ИС НАУ, 1999. – С. 255 – 267.
- 15 Бодріяр Ж. Симулякри і симуляції / Ж. Бодріяр. – К.:Основи, 2004. – 230 с.
- 16 Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть / Ж. Бодріяр. – Л. : Кальварія, 2004. – 376 с.
- Допоміжна література
- 17 Вельш В. Наш постмодерний модерн / В. Вельш ; пер. з нім. А. Л. Богачова, М. Д. Култаєвої, Л. А. Ситніченко. – Київ. : Альтерпрес, ("Сучасна гуманітарна бібліотека"). 2004. – 328 с.
- 18 Смелзер Н. Проблеми соціології: Георг-Зіммелівські лекції Н. Смелзер. – Львів: Кальварія, 2003. – 128с.
- 19 Резнік В. Українська соціологія після 1991 року / В. Резнік, О. Резнік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – №3. – С. 22 – 36.
- 20 Ілюшина Е. Г. Глобалізація і постмодерне суспільство / Е. Г. Інюшина // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – №4. – С. 79 – 93.
- 21 Новакова О. Методологічні аспекти дослідження сучасного суспільно-політичного розвитку / О. Новакова // Людина і політика. – 2003. – №2. – С. 78 – 88.
- 22 Кондов К.В. Концепція соціального контролю в теорії соціальних систем Толкотта Парсонса / К. В. Кондов // Український соціум. – 2017. – № 3. – С. 9–19.
- 23 Мартинюк І. Символічна соціальна реальність / І. Мартинюк, Н. Соболева // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 126–138.
- 24 Лукянець В. Філософська думка доби постмодерну і раціональність / В. Лукянець // Філософсько-антропологічні студії 2000. – К., 2000. – С. 383–404.
- 25 Кутуєв П.В. Концепції розвитку та модерну в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм / П.В. Кутуєв. – К. : Сталь, 2005. – 500 с.
- 26 Танчер В. Виклики соціології ХХІ століття: глобалізація, посткласицизм, постмодернізм / В. Танчер // Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навч. посібник // За ред. А. Ручки. – К.: ІС НАНУ, 2007. – 363с. – С. 50-69.
- 27 Габермас Ю. Дії, мовленеві акти, мовленеві інтерпретації та життєвий світ / Ю. Габермас // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / А.М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – С. 287–324.
- 28 Бурлачук В. Символ і симулякр. Концепція символу в соціології постмодернізму / В. Бурлачук, В. Танчер // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 1. – С. 15–29.
- 29 Головаха Е. І. Порівняльні соціологічні дослідження у пізнанні сучасних соціальних феноменів / Е. І. Головаха // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Сер.:Соціологія. – 2010. – №1/2. – С. 26-30.
- 30 Савельєв Ю.Б. Багатовимірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку : монографія / Ю. Б. Савельєв. – К. : ВІЦ "Київський університет", 2017. – 447 с. - <https://sociology.kiuu.ua/sites/default/files/library/elonen/savelicvpdf8. Eatock, Davidetal..>
- 31 Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Україна як суспільство ризику» (м. Дніпро, 23 квітня 2021 року) / відповідальний за випуск проф. В.В. Кривошеїн. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2021. – 168 с.
- 32 Соціальні ресурси децентралізації управління: механізми мобілізації та ефективного використання / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк, В.П. Вишневецький та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2018. – 480 с.

- 33 Тарасова О. А. У. Бек і Е. Гідденс про суспільство ризику / О. А. Тарасова, Л. С. Черноус // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. праць / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2019. – Вип. 83. – С. 53-58.
- 34 Федь В. Ризома та симулякр у сучасних культуротворчих процесах / В. Федь // Схід. – № 4(111).– 2011. – С.141–145.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100 % оцінки складається з підсумкового (50 %) та поточного контролю (50%)
 Підсумковий контроль складається із захисту курсової роботи - 30% та іспиту в усній формі - 20%. Поточний контроль проводиться у вигляді опитувань та обговорення питань під час семінарських занять - 50%

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrocheshnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

28.06.24

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Надія ШАНІДЗЕ

27.08.2024